

Het rapport van het comité-Delors

De discussie over de voortgang van de monetaire integratie in Europa heeft onlangs een nieuwe impuls gekregen door de publikatie van het rapport van het comité-Delors. Hierin worden concrete stappen aangegeven om te komen tot een economische en monetaire unie. De auteurs geven in onderstaand artikel de hoofdpunten van het rapport weer en evalueren de stellingnames. Ondanks enkele punten van kritiek hebben zij waardering voor het rapport. Een sterk punt vinden zij vooral de verplichting voor de lidstaten om aan het gehele proces mee te doen wanneer zij ingestemd hebben met de eerste stappen op weg naar een economische en monetaire unie.

DRS. A.M.M. KOLODZIEJAK – DRS. A.P.M. MUIJZERS*

Bij de top in Hannover van 27 en 28 juni 1988 wees de Europese Raad er op dat "de lidstaten van de Gemeenschap door de Europese Akte aan te nemen de doelstelling van de geleidelijke realisatie van de Economische en Monetaire Unie (EMU) hadden bevestigd". De Raad besloot daarom de middelen om dit doel te bereiken op haar vergadering in juni 1989 te Madrid te onderzoeken. Daartoe droeg zij aan een comité de taak op concrete stappen in de richting van de EMU te onderzoeken en voor te stellen. Het comité zou worden voorgezeten door commissievoorzitter Jacques Delors.

De presidenten of gouverneurs van de centrale banken alsmede drie onafhankelijke deskundigen werden uitgenodigd op persoonlijke titel aan de werkzaamheden van het comité deel te nemen. Uiteindelijk kon het gehele comité zich vinden in de eindtekst, die op 17 april door Delors werd aangeboden aan de in Luxemburg vergaderende ministers van financiën.

In dit artikel zullen we eerst de inhoud van het rapport uiteenzetten. Vervolgens geven we aan op welke wijze het rapport positie heeft gekozen in de discussies over de economische en monetaire integratie. Ten slotte evalueren we het rapport aan de hand van de opvattingen zoals die zijn neergelegd in ons preadvies voor de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid¹.

De inhoud van het rapport

De jaren zestig en zeventig

In hoofdstuk 1 schetst het rapport de ontwikkelingen in verleden en heden op het gebied van de economische en monetaire integratie, en worden daaruit de probleemstellingen afgeleid. Het begon allemaal in Den Haag in 1969, waar de staatshoofden en regeringsleiders overeenkwamen dat er een plan moest komen dat aangaf hoe stapsgewijs een economische en monetaire unie gecre-

eerd kon worden. Dit paste in het beeld van de voorspoedige totstandkoming van de douane-unie, de ontwikkeling van de gemeenschappelijke landbouwpolitiek, en de zich geleidelijk aftekenende afbrokkeling van het stelsel van Bretton Woods. Het onderhavige plan werd neergelegd in het Verslag aan de Raad en aan de Commissie van 8 oktober 1970 betreffende de verwezenlijking in etappes van de economische en monetaire unie in de Gemeenschap, beter bekend als het Werner-rapport². Daarop gaven de lidstaten in maart 1971 uitdrukking aan "hun politieke wil een economische en monetaire unie op te richten". In 1972 werd de 'slang' opgericht, in 1973 het Europese Fonds voor Monetaire Samenwerking en in 1974 lanceerde de Raad de bekende convergentiebeslissing³. Deze – kleine – stappen konden echter niet verhullen dat de vaart er toch een beetje uit raakte. Het gesternte waaronder het Werner-rapport verscheen was dan ook ongunstig.

Het Europees Monetair Stelsel

Het uit pure dollar-ellende en persoonlijk initiatief van Helmut Schmidt en Valéry Giscard d'Estaing geboren Europese Monetaire Stelsel (EMS) betekende tegen het einde van de jaren zeventig een nieuwe impuls voor het proces van monetaire integratie. Het EMS is gericht op het bereiken van een zone van monetaire stabiliteit, en werd in het leven geroepen door een resolutie van de Europese Raad te Bremen, gevolgd door een besluit van de Raad van ministers en een overeenkomst tussen de deelnemen-

* Universitair docent economie resp. politicoloog aan de Katholieke Universiteit Nijmegen.

1. A. Knoester, A. Kolodziejak en A. Muijzers, *Gaandeweg tot de Europese orde geroepen*, preadvies voor de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, te verschijnen, Den Haag, 1989.

2. *Publikatieblad EG*, 1970, nr. C. 136/1.

3. Besluit van de Raad van 18 februari 1974 over het bereiken van een hoge mate van convergentie van het economisch beleid van de lidstaten van de Europese Economische Gemeenschap (74/120/EEG).

de centrale banken. Hoewel het EMS geen instrumentarium bevat voor het bereiken van interne stabiliteit, heeft de erin vervatte wisselkoersbeperking – waaraan de deelnemende landen zich in toenemende mate iets gelegen hebben laten liggen – eraan bijgedragen dat de inflatievoeten geconvergeerd zijn naar een lager niveau. Belangrijk voor het succes van het EMS is de rol geweest van de Duitse mark als stabiliteitsanker.

Toch zijn de mogelijkheden die door het EMS werden geschapen bepaald niet uitgeput. Op de eerste plaats doen diverse landen niet mee in het wisselkoersmechanisme, en neemt Italië deel met een grotere fluctuatiband. Op de tweede plaats vormt het gebrek aan convergentie van het budgettaire beleid, zoals dat tot uiting komt in voortdurende en hoge financieringstekorten, een bron van spanning en legt het een extra last op aan de monetaire politiek. Op de derde plaats is de overgang naar de tweede fase van het EMS en de oprichting van het Europese Monetaire Fonds niet tot stand gebracht. Daarin had de Raad in 1978 wel voorzien. Toen werd ook verklaard dat een Europese valuta-eenheid, de ecu, centraal zou staan in het EMS. Tot op heden functioneert de ecu echter hoofdzakelijk als reserve-activum en verrekengrootheid voor de centrale banken van het EMS. In de markt daarentegen is de ecu wel in trek, vooral als valuta voor financiële transacties. De ecu neemt met een marktaandeel van 6% de vijfde plaats in als het gaat om internationale obligatie-emissies. Niet-bancaire deposito's luidend in ecu's vertonen echter sinds 1985 een stagnatie, en in de sfeer van de afwikkeling van commerciële transacties is de rol van de ecu bescheiden gebleven: ca. 1% van de buitenlandse handel van de lidstaten wordt in ecu's gefactureerd.

De Europese Akte

De Europese Akte van december 1985, waarin de interne markt doelstelling voor eind 1992 werd belichaamd, was de eerste belangrijke herziening van het Verdrag van Rome. Deze Akte betekende ook een nieuwe dynamiek voor de economische en monetaire unie, doordat artikel 20 – het nieuwe artikel 102A EEG – over de monetaire capaciteit in dit opzicht een opdracht inhoudt. De interne markt zal de economische interdependentie tussen de lidstaten nog sterk vergroten, waardoor de ruimte voor onafhankelijk beleid verder wordt ingeperkt en de effecten op andere landen van nationaal beleid toenemen. Dit maakt zowel een verdergaande coördinatie van nationaal beleid als een communautair optreden noodzakelijk. Concreet betekent dit dat de convergentie van de economische ontwikkelingen nog onvoldoende is. Hierbij moet niet alleen worden gedacht aan prijsontwikkelingen, maar ook aan de budgettaire en externe posities. Dit geldt a fortiori bij toenemende kapitaalmobiliteit en integratie van de financiële markten. Als het gaat om het in toenemende mate consistent maken van het nationale beleid moet zoveel als mogelijk worden voortgebouwd op vrijwillige coöperatie. Tegelijkertijd zijn echter ook meer verplichtende procedures nodig. Het voltooien van de economische en monetaire unie brengt het wegvallen van het wisselkoerssignaal met zich mee, en de noodzaak van een versterkt regionaal structuurbeleid.

Implicaties van een EMU

In hoofdstuk 2 licht het rapport de centrale kenmerken en implicaties van een economische en monetaire unie door. Een EMU in Europa impliceert de volledige vrijheid van personen-, goederen-, diensten- en kapitaalverkeer, onherroepelijk vaste wisselkoersen tussen de nationale valuta's, en uiteindelijk één enkele valuta. Op zijn beurt brengt deze weer een gezamenlijke monetaire politiek met zich mee, een hoge mate van verenigbaarheid van het economische beleid en met name consistentie op fiscaal gebied. Het beleid in zijn geheel dient afgestemd te zijn op prijsstabiliteit, evenwichtige groei, convergerende levensstan-

daarden, een hoog niveau van werkgelegenheid, en extern evenwicht. Zo is de EMU het eindresultaat van een proces van trapsgewijze economische integratie in Europa.

Wanneer de EMU tot stand is gebracht bestaat de Gemeenschap nog altijd uit individuele landen met verschillende economische, sociale, culturele en politieke karaktertrekken. Het behoud van deze pluraliteit betekent dat de lidstaten een bepaalde mate van autonomie in de economische besluitvorming behouden en dat er een balans bestaat tussen de nationale en communautaire bevoegdheden. Voor dit evenwicht kan niet eenvoudigweg het voorbeeld van federale staten worden nagevolgd, maar moet een nieuwe weg gebaad worden.

De EMU kan niet zonder verdere herziening van het Verdrag tot stand worden gebracht. Op het gebied van de monetaire politiek en het macro-economische management dienen beslissingsbevoegdheden te worden overgebracht naar de Gemeenschap. In het aldus ontstane macro-economische kader passen bindende beperkingen op de omvang en financieringswijze van budgettekorten. Een essentieel element bij het definiëren van de communautaire machtsbalans vormt het oorspronkelijk katholieke sociale beginsel van subsidiariteit, dat inhoudt dat de functies van hogere bestuursniveaus zo begrensd mogelijk dienen te zijn en als subsidiair – aanvullend – aan die van lagere bestuursniveaus moeten worden beschouwd.

Monetaire unie en centrale-bankenstelsel

Volgens het comité zijn er drie noodzakelijke voorwaarden voor een monetaire unie:

- garantie van totale en onherroepbare convertibiliteit van de valuta's;
- volledige vrijheid van kapitaalverkeer en volledige integratie van de bancaire markt en andere financiële markten;
- eliminatie van fluctuatiemarges en de onherroepbare vastklinking van de wisselkoerspariteiten.

Basiselementen van een economische unie zijn:

- de interne markt waarin personen, goederen, diensten en kapitaal vrijelijk kunnen circuleren;
- mededingingsbeleid en andere maatregelen gericht op de versterking van de marktmechanismen;
- gemeenschappelijk beleid gericht op structuurverandering en regionale ontwikkeling;
- macro-economische beleidscoördinatie, inclusief bindende regels voor het budgettaire beleid.

Op monetair terrein vereist de EMU de creatie van een nieuwe monetaire institutie, onder te brengen tussen de Gemeenschapsinstellingen. De nieuwe instelling kan georganiseerd worden in federale vorm, dat wil zeggen door de bestaande centrale banken in te brengen in een Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB). Dit stelsel zou de volle status moeten krijgen van een autonome Gemeenschapsinstelling, opererend in overeenstemming met de voorzieningen in het Verdrag. Het zou bestaan uit een centraal orgaan en de nationale centrale banken. In de eindfase zou de raad van dit ESCB verantwoordelijk moeten zijn voor de formulering en implementatie van de monetaire politiek, alsmede voor het wisselkoersbeleid jegens derde landen. Het ESCB zou gebaseerd zijn op de volgende beginselen:

- het stelsel moet verplicht zijn tot de doelstelling van prijsstabiliteit;
- hiervan uitgaande ondersteunt het stelsel de algemene economische politiek op communautair niveau;
- het stelsel is verantwoordelijk voor de formulering en tenuitvoerlegging van de monetaire politiek, het wisselkoersbeleid en het beheer van de reserves, en het bewaken van een goed functionerend betalingssysteem;
- het stelsel participeert in de coördinatie van het banktoezichtbeleid van de toezichthoudende autoriteiten.

De status van ESCB-Raad is zodanig, dat deze onafhankelijk is van aanwijzingen van nationale regeringen en communautaire autoriteiten. Het ESCB legt verantwoording af door jaarlijks te rapporteren aan het Europese Parlement en de Europese Raad.

Economische unie en budgettair beleid

Op economisch terrein is al een institutioneel raamwerk gegeven door het Verdrag, en is er geen nieuwe instelling nodig. Wel zullen bindende regels voor met name het budgettaire beleid van de lidstaten opgesteld dienen te worden, zoals bovengrenzen aan de financieringstekorten, uitsluiting van toegang tot krediet van de centrale bank en andere vormen van monetaire financiering, en grenzen aan het lenen in niet-Gemeenschapsvaluta's.

De afstemming tussen de budgettaire en de monetaire politiek zou gestalte kunnen krijgen doordat de voorzitters van Raad en Commissie als niet-stemhebbende leden aanwezig zijn bij vergaderingen van de ESCB-Raad en vice versa.

Concrete stappen

In hoofdstuk 3 zet het comité uiteen hoe de EMU in drie stappen bereikt zou kunnen worden. Het benadrukt echter dat de creatie van de economische en monetaire unie gezien moet worden als één proces. Dit betekent dat de beslissing om de eerste fase in te gaan tevens inhoudt het aan boord gaan voor de hele reis naar de EMU.

De politieke verplichting, die het binnentreden van de eerste fase inhoudt, zou gestalte moeten krijgen doordat alle lidstaten in de loop van fase 1 volle leden worden van het EMS en zich committeren tot de formulering van een convergent economisch beleid binnen de bestaande instituties. Tegen deze achtergrond zou een verplichting van de politieke autoriteiten tot de start van onderhandelingen over een nieuw Verdrag de continuïteit van het proces verzekeren. De betreffende Gemeenschapsorganen dienen uitgenodigd te worden om op basis van het onderhavige rapport concrete voorstellen te doen over de tweede fase en de eindfasen, welke in een herzien Verdrag dienen te worden opgenomen.

Uit de hierboven geschetste aanpak volgt dat het comité wil noch kan aangeven wanneer de ene fase is afgelopen en de volgende begint. Het rapport kiest niet voor deadlines. De eerste fase mag echter niet later dan 1 juli 1990 beginnen, het tijdstip waarop de kapitaalliberalisatie-richtlijn van kracht wordt.

Fase 1

- De stappen die in fase 1 gezet dienen te worden zijn:
- voltooiing van de interne markt vergezeld door een versterking van de communautaire mededingingspolitiek;
  - hervorming en verdubbeling van de structuurfondsen ten einde de mogelijkheden van het Gemeenschapsbeleid te vergroten om de regionale ontwikkeling te bevorderen en onevenwichtigheden weg te nemen;
  - de convergentiebeslissing van de Raad van 1974 moet worden vervangen door een nieuwe procedure die de economische en budgettaire beleidscoördinatie versterkt;
  - voltooiing van de zogenaamde Europese financiële ruimte waarbinnen monetair en financieel verkeer volledig vrij is en bank- en verzekeringsdiensten op uniforme wijze worden aangeboden;
  - alle Gemeenschapsvaluta's dienen te worden opgenomen in het wisselkoersmechanisme van het EMS, en wel volgens dezelfde regels;
  - alle belemmeringen voor het particuliere gebruik van de ecu dienen te worden weggenomen;

- het raadsbesluit van 1964 met betrekking tot het mandaat van het comité van centrale-bankpresidenten dient te worden vervangen door een nieuw besluit waardoor de betrokkenheid van genoemd comité bij de monetaire politiek van de lidstaten wordt vergroot. Het comité van gouverneurs zou meerderheidsbesluiten moeten kunnen nemen, die echter in deze fase nog niet bindend zijn.

Op het punt van de wenselijkheid van de oprichting in deze fase van een Europees Reserve Fonds (ERF), als voorbode van het toekomstige Europese Stelsel van Centrale Banken, is het comité-Delors verdeeld. Kortweg komt het ERF-voorstel neer op een tussenstap naar een Europese centrale bank (ECB) volgens een model dat in aanzet het Amerikaanse Federal Reserve System benadert. Het ERF beheert gezamenlijke reserves, intervenueert op de valutamarkten en analyseert de monetaire ontwikkeling vanuit een collectief perspectief ten einde de beleidscoördinatie te versterken.

De tegenstanders vinden dat in deze aanpak een te grote nadruk wordt gelegd op externe overwegingen. Zij zijn van mening dat sommige functies die aan het ERF worden toebedacht ook door het comité van bankpresidenten kunnen worden vervuld. Verder houdt het voorstel een institutionele wijziging in die valt onder de procedure van artikel 236 en een Verdragwijziging vereist. Het opzetten van een ERF via de procedures die ook bij het EMS werden toegepast wordt niet mogelijk geacht.

In ons preadvies voor de WRR komen wij tot een gedeeltelijke synthese van deze posities doordat in ons voorstel de bankpresidenten een belangrijke rol spelen in het Europees Reserve Stelsel.

Fase 2

De tweede fase kan pas ingaan wanneer het nieuwe Verdrag van kracht is geworden. Fase 2 moet worden gezien als een overgangsfase naar de laatste fase en zou aldus voornamelijk een trainingsproces inhouden dat leidt naar collectieve besluitvorming, terwijl de uiteindelijke verantwoordelijkheid voor beleidsbeslissingen in deze fase nog bij de nationale autoriteiten ligt. Op economisch terrein worden in deze fase onder andere de procedures, die in fase 1 zijn opgesteld middels een herziening van de convergentiebeslissing van 1974, verder versterkt. Op monetair terrein is het belangrijkste element van fase 2 dat een Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB) zou worden opgezet dat de daarvoor geldende monetaire overeenkomsten in zich opneemt. De kerntaak van het ESCB behelst in deze fase het overgangsproces van coördinatie van onafhankelijk monetair beleid door het comité van bankpresidenten (uit fase 1) naar de formulering en implementatie van een gemeenschappelijke monetaire politiek.

Fase 3

De derde fase dient te beginnen met de stap naar onherroepbare vaste wisselkoersen en toekenning aan de Gemeenschapsinstellingen van de volledige monetaire en economische bevoegdheden. De overstap naar één valuta in de Gemeenschap zou in deze slotfase plaatsvinden. Ten slotte snijdt het comité de juridische kant van de zaak aan. Het huidige Verdrag is ook na de amendering door de Europese Akte ontoereikend voor de volledige toestandbrenging van de EMU. De keuze is dan: één nieuw verdrag voor elke fase, of één omvattend nieuw verdrag.

Stellingnames

Er is in kringen van wetenschap, bankwezen en politiek veelvuldig vooruitgelopen op de uitkomsten van de beraad-

slagingen van het comité-Delors⁴. Hierbij ging het in de discussies en commentaren niet uitsluitend over de Europese centrale bank (ECB), maar dit item was wel dominant aanwezig. De vraag is nu: hoe kiest het rapport stelling ten aanzien van de min of meer omstreden punten.

Op de eerste plaats valt op de consensus die in het comité kennelijk heeft bestaan over het einddoel van de EMU, en over de wenselijkheid van een politieke toezegging op korte termijn van de lidstaten om in die richting op te rukken en de hele weg te gaan. Misschien heeft hierbij een zekere rol gespeeld dat voorzitter Delors de ideeën over verdergaande economische en monetaire eenwording, zoals die in het Europese Parlement leven, in het comité heeft ingebracht. Het Gaullistische standpunt van mevrouw Thatcher heeft uiteindelijk niet eens de steun gekregen van de gouverneur van de Britse centrale bank, Robert Leigh-Pemberton. Overigens zouden de Britten strikt genomen niet direct aan het begin van fase 1 volledig lid hoeven te worden van het EMS. Maar een eventuele Britse instemming met deelneming aan de EMU dat volgens het rapport vóór 1 juli 1990 zou moeten gebeuren, zou niet lang te rijmen zijn met niet-deelneming aan het EMS-wisselkoersmechanisme.

Aan Duitse zijde is de afgelopen tijd de discussie nogal toegespitst op de voorwaarden die verbonden zouden moeten worden aan een ECB. Die zou onafhankelijk moeten zijn van de executieve, gericht op stabiliteit en federaal georganiseerd. Voor zover de ECB in zijn voorlopige gedaante van ESCB en in zijn uiteindelijke gedaante in het rapport figureert, kiest het rapport voor dezelfde uitgangspunten. De *Frankfurter Allgemeine Zeitung* oordeelde dan ook prompt dat het rapport "in deutscher Handschrift" geschreven was⁵. Zeker heeft ook de president van de Bundesbank Otto Pöhl zijn gelijk gekregen op het punt van de verwerping van de ecu als zogenaamde parallelvaluta. Maar over het geheel genomen hebben ook de Duitsers concessies gedaan. Zo betekent reeds fase 1 een nieuw Verdrag, iets wat door Pöhl e.a. tot nu toe werd weggevuurd. In het rapport wordt bovendien een keuze voor de EMU gemaakt alvorens het politieke Europa gesmeed is, hetgeen voorheen evenmin paste in het Duitse strategische concept. Overigens blijft de aantasting van de politieke soevereiniteit, die hoe dan ook van de EMU zal uitgaan, in het rapport onderbelicht. Wij nemen aan dat dit bewust is gedaan: het biedt mevrouw Thatcher toch nog enige ruimte voor haar Gaullistische standpunt, al moet dit onder de categorie 'window dressing' gerangschikt worden.

Twee punten verdienen verder de aandacht. Op de eerste plaats de wijze waarop het comité is omgegaan met zijn mandaat "to study and propose concrete stages leading towards economic and monetary union". Op dit punt is er steeds discussie geweest over de vraag of het nu beter zou zijn een of meer grote stappen naar de EMU te zetten, of vele kleine. Hier heeft de discussie in het comité zich kennelijk in een synthese uitgekristalliseerd: de EMU wordt geseoerd in drie stappen, waarvan de eerste, gemeten naar nieuwe elementen, de kleinste schijnt, maar in werkelijkheid de grootste sprong belichaamt: deze houdt namelijk de politieke verplichting in om alle stappen te zetten.

Een synthese schijnt ook gegroeid te zijn uit de discussie rondom de evaluatie van het EMS. Dit stelsel ontvangt zowel lof als kritiek: enerzijds worden in dit kader de verdiensten van de Duitse mark geschilderd, anderzijds erkent men dat het in de toekomst anders moet. Tussen de regels is te lezen dat landen als Frankrijk en Italië er weinig voor voelen de sluipende tendens van reële appreciatie van hun wisselkoersen, die van het EMS in de afgelopen jaren is uitgegaan, te prolongeren.

De vraag is nu, welke van de hierboven te berde gebrachte discussiepunten uit het verleden door het comité voorgoed uit de wereld zijn geholpen c.q. beslecht, en wel-

ke weer in volle omvang terug zullen komen in de nationale en communautaire politieke gremia. Het woord is nu aan de politiek, maar daarvoor geldt, zoals Cicero het zo mooi tegen Catalina zei: "Ook door te zwijgen spreekt gij".

Evaluatie

Qua analyse van de problematiek en de gekozen aanpak om te komen tot de EMU onderschrijven wij in grote lijnen het rapport. Een aantal belangrijke kwesties komt niet expliciet aan de orde in het rapport, terwijl andere punten, die op het Nederlandse politieke veld nog met veel mist worden omgeven, in het rapport duidelijk worden aangegeven. Nederland neemt als kleine open volkshuishouding in de Europese context een specifieke plaats in die nogal verschilt van de positie van bij voorbeeld West-Duitsland. Hoewel Nederland soeverein is op monetair en economisch terrein in de traditionele betekenis is er de facto, en dit geldt a fortiori bij verdere kapitaal liberalisatie en stabilere wisselkoersen, van monetaire autonomie nu al weinig sprake meer. De geplande voltooiing van de interne markt betekent in feite het verlies van economische autonomie, meer nog dan dit thans al het geval is. Nu gaat het erom met het door technisch-economische en politiek-economische factoren opgeroepen verlies aan nationaal handelingsvermogen op de juiste wijze om te gaan. Het tegenhouden van overdracht van bevoegdheden naar het Gemeenschapsniveau houdt de nationale autonomie alleen in schijn overeind. Het zoeken naar oplossingen langs de lijn van het subsidiariteitsbeginsel verzekert dat de soevereiniteit in eigen kring behouden blijft. De soevereiniteit buiten de eigen kring betekent een economische en monetaire vrijheid die als vanzelf in botsing komt met de vrijheid van een ander statelijk verband. Terecht stelt ook het rapport het subsidiariteitsbeginsel centraal. Alleen langs deze weg kan de EG zich verder ontwikkelen tot een steeds hechter verbond tussen de volkeren langs de weg, die de Gemeenschap in 1957 is ingeslagen: vrijheid in gebondenheid.

Eveneens onderschrijven wij dat voor de ontwikkeling van de wereldeconomie de belangrijke internationale beleidscoördinatie moet kunnen steunen op meer Europese economische en monetaire samenhang dan thans het geval is. Op de positie van het bedrijfsleven en de burgers wordt in het rapport niet afzonderlijk ingegaan. Recente enquêtes maken echter duidelijk dat juist deze categorieën aan den lijve belemmeringen ondervinden bij het verkeer van goederen en diensten en het vrije verkeer van personen, die samenhangen met het gebrek aan monetaire unie. De Nederlandse politiek lijkt er op dit moment nog te weinig van doordrongen dat, zoals ook het comité-Delors uiteenzet, met name het budgettaire beleid in belangrijke en toenemende mate in Europese context moet worden bepaald. Ervan uitgaande dat fase 2 van het rapport-Delors circa eind 1992 ingaat, is een Nederlands financieringsstelsel van de huidige omvang op dat moment geen goede uitgangspositie. Weliswaar bevat het rapport een programma voor de toekomst, maar het zou vanuit het Nederlandse perspectief een vergissing zijn om zich niet te realiseren dat die toekomst al vandaag begint.

André Kolodziejak
Guus Muijzers

4. Zie bij voorbeeld: H. van der Burg en T. Berenst, Op weg naar een Europese Monetaire Unie, *ESB*, 22 februari 1989, blz. 180-184.

5. Delors-Komitee empfiehlt unabhängige Notenbank, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 15 april 1989.